

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/35, p. 89-104

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12685>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

This article was checked by iThenticate.

TOKATLI ALEVİ DEDELERİNİN ALEVİLİK VE BEKTAŞİLİK ANLAYIŞINA SOSYOLOJİK BİR BAKIŞ

Hasan COŞKUN*

ÖZET

Dedelik, Anadolu Aleviliğinin yüzyıllar boyunca ayakta kalıp kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan en önemli kurumu olduğu gibi, bu geleneğin sosyal ve dini yapılanmasında hayati bir öneme sahiptir. Dedelik kurumu sosyal cemaat yapılanması bakımından Aleviliğin temelini oluşturur. Alevî topluluğunda dedenin statüsü üst düzeydedir. Dedeler Alevi-Bektaşî topluluklarında hem dini hem de dünyevi otoritedir. Alevi ocaklarında yetişen Dedeler ana bilgi kaynağı olarak kabul edilmektedir. Alevi/Bektaşî geleneğinde ana bilgi kaynağı olarak görülen dedelerin Alevilik-Bektâşilik konusuna yaklaşım ve yorumları da büyük önem arz etmektedir. Geleneksel, modern hatta postmodern değişim süreçlerinin yaşandığı ülkemizde Alevi Dedelerinin görüş ve düşüncelerinin Alevi-Bektaşî geleneğinin sağlıklı bir yaklaşım içerisinde ortaya konulması için temel referans olarak kullanılması kaçınılmazdır. Dedeler, Alevi toplumunda Yol'un gereklerinin yeni nesillere aktarılması, benimsetilmesi ve yaşatılması noktasında çok önemli bir yere sahiptirler. Biz de bu nedenle araştırmamızda Tokat yöresinde yaşayan 10 Alevi dedesi'nin Alevilik-Bektâşilik hakkındaki görüşlerini esas aldık. Kanaatimizce Alevi/Bektaşî geleneğinin en güçlü ve diri olduğu illerden biri Tokat'tır.

Kanaatimizce Tokat'ın sosyal ve kültürel açıdan bu kadar zengin olmasının en önemli sebeplerinden birisi Anadolu topraklarında ilk Türk yerleşkelerinden biri olan bu sahada, göçebe Türk kültürünün hala bütün canlılığı ve etkinliğiyle yaşıyor olmasıdır. Tokat'ın sahip olduğu dinî ve kültürel değerler Türk toplumunun sahip olduğu kültürel değerler ile büyük ölçüde paralellik arz etmektedir.

Bu çalışmada, Alevî kültürünün çok zengin dinî ve sosyal tezahürlerinin yaşandığı Tokat yöresinde yaşayan Alevi Dedelerinin Alevilik ve Bektaşîliğe bakışını Din Sosyolojisi açısından inceleme ve araştırmaya tabi tutuyoruz.

Anahtar Kelimeler: Tokat, Ocak, Alevilik, Dedelik, Yola Giriş

---

* Yrd. Doç.Dr. GOP Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. E-mel: hasan.hcoskun@gop.edu.tr

---

A SOCIOLOGICAL VIEW ON ALEVI DEDES`, WHO ARE FROM TOKAT, UNDERSTANDING OF ALEVISM AND BEKTASHISM

ABSTRACT

Dedelik is indispensable institution for maintaining Anatolian alevism through the centuries. Nevertheless, as Alevism is also inherited from generation to generation, Dedelik plays a vital importance on social and religious construction of the Alevi tradition. The Dedelik institution underlies Alevism regarding its social religious group structure. In the Alevi community, Dede`s status is highly important. These Dede`s are in authority both in religious and earthly issues in their Alevi-Bektasi communities. Dede`s, who were trained in Alevi houses, were accepted as the fundamental information source among their followers. As these dedes are the main authorities regarding the information source, their approaches and interpretation towards Alevilik and Bektasilik subjects are also valuable. As we have been exposing conventional, modern, even post-modern changing processes in our country, Alevi dedes` thoughts and views were inevitable to utilize as the main reference in order to gain a healthy Alevi-Bektasi traditional approach. Dede`s have a vital position on conveying, acknowledging and sustaining the requirements of the traditional path towards the later generations. Correspondingly, in this study, we have conducted ten Alevi dedes who reside in Tokat regarding their views on Alevi-Bektasi subject. In our opinion, Tokat is one of the cities, where the tradition of Alevi- Bektasi is still strong and alive. In our opinion, one of many reasons why Tokat is rich in terms of social and cultural is influent survival of Turkish nomadic culture in this region of Anatolia. The religious and cultural values in Tokat resemble majorly to the cultural values in Turkish community. Tokat is a typical county that represents the cultural values of Central Anatolia. In this article, from a sociological perspective we have examined and analyzed views of Alevi Dede`s, who live in Tokat areas, where the tradition has rich social and religious applications, on Alevism and Bektasi belief.

STRUCTURED ABSTRACT

Dedelik is in center of individual and social life in traditional Alawi communities. Dede means Alawi community leader who performs religious and social functions. Most of Alawi Traditional minstrel Dede`s were visited Alawi Villages from centuries to this time and they were arranged religious and daily problems of Alawi societies.

“Dedelik”(elderly- grandfathers) institution occupies a vital place in Alevi-Bektashi tradition. “Dede” (elder- grandfather) is at the center of all social, cultural and religious life. “Dedelik”(elderly- grandfathers) is the main authority where the difficult living conditions of Kizilbash Alevi Turkmen residing in the villages and all the problems encountered in nomadic life before the settled life are resolved. In traditional social structure, social and individual relations are carried out in a healthy manner by “dedeler” (elderly- grandfathers). All moral, social, and religious problems in small village communities are resolved by “dedeler”

Turkish Studies

(elderly- grandfathers). In traditional Alevi societies, a person gains their identity and personality with the help of dede (elder- grandfather). Dedelik is indispensable institution for maintaining Anatolian alevism through the centuries. Nevertheless, as Alevism is also inherited from generation to generation, Dedelik plays a vital importance on social and religious construction of the Alevi tradition. The Dedelik institution underlies Alevism regarding its social religious group structure. In the Alevi community, Dede's status is highly important. These Dede's are in authority both in religious and earthly issues in their Alevi-Bektasi communities. Dede's, who were trained in Alevi houses, were accepted as the fundamental information source among their followers. As these dede's are the main authorities regarding the information source, their approaches and interpretation towards Alevilik and Bektasilik subjects are also valuable. As we have been exposing conventional, modern, even post-modern changing processes in our country, Alevi dede's thoughts and views were inevitable to utilize as the main reference in order to gain a healthy Alevi-Bektasi traditional approach. Dede's have a vital position on conveying, acknowledging and sustaining the requirements of the traditional path towards the later generations. Correspondingly, in this study, we have conducted ten Alevi dede's who reside in Tokat regarding their views on Alevi-Bektasi subject. In our opinion, Tokat is one of the cities, where the tradition of Alevi- Bektasi is still strong and alive. In our opinion, one of many reasons why Tokat is rich in terms of social and cultural is influentially survival of Turkish nomadic culture in this region of Anatolia. The religious and cultural values in Tokat resemble majorly to the cultural values in Turkish community. Tokat is a typical county that represents the cultural values of Central Anatolia. In this article, from a sociological perspective we have examined and analyzed views of Alevi Dede's, who live in Tokat areas, where the tradition has rich social and religious applications, on Alevism and Bektasi belief.

We have also found out that all of the dervish lodges where the Alevi Grandfathers living in the Tokat region are affiliated with have been built by nomadic Turkmen dervishes, also known as "Horasan Erenleri", which have significant contributions to the Islamization and Turkification of Anatolia. We are investigating their views about institutionalized traditional Alevi organizations in terms of Sociology of Religion. We have identified quarry system (Alevi quarries) as traditional Alevi organization and investigated Turkmen Alevi quarries in Tokat. We have identified hearth system as traditional Alevi organization and investigated Turkmen Alevi Hearths in Tokat. The Tokat Province certainly has a very important place for Alawi-Bektashi Tradition. If we say that there is a separate place of District of Tokat Province in Alawi-Bektashi Tradition, we don't have said wrong. In this paper, we tried to examine, as a socio-cultural fact, the tradition of Alawishm-Bektashism in Tokat. We tried to ascertain the general religious situation belief and prayers life. We appraised the connection of Allah-Muhammed-Ali, the belief in holy books, the judge day and the hopping of faith. In the conclusion, this Alevi belief and cultural elements of an assessment making for the Sociology of Region, and tried to be a result. We tried to appraise in informations and findings about Alawishm-Bektashism beliefs and value that we obtained by the help of our investigations. This is a qualitative field study. Our research has been carried out in regard to religion sociology, which uses research methods

---

Turkish Studies

and techniques of social sciences. Through the usage of empirical research, we have used Alevi grandfathers' and people's views from the regions as our main approach to the creation of this study. And we have assessed this data we gathered in line with an ethical approach.

Keywords: Tokat, Association, Alawism, Dedelik, Introductory to religion

Giriş

Alevilik terimi son yıllarda basında sıkça kullanılmaya başlamıştır. Alevilik kelimesinin yerine çoğu zaman Rafizîlik, Kızılbaşlık, Bektaşilik kelimeleri kullanılmaktadır. Birçok farklı alanda Alevilik-Bektaşilik ile ilgili kuramsal ve uygulamalı alan çalışmaları yapılmaktadır. Bu konuyla ilgili özellikle İlahiyat, Sosyoloji ve Antropoloji alanında araştırma sayısı arttıkça Alevilik-Bektaşilik ile ilgili tanım ve kavramsallaştırmalar da çoğalmaktadır. Genel olarak Alevî deyiimi, İmam Ali'ye bağlı olan ve onu seven kişi anlamına gelir. Ehl-i Beyt veya Âl-i Abâ diye anılan Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'i içine alan Hz. Muhammed'in yakınları, Alevî olsun Sünnî olsun Müslümanların büyük çoğunluğunca sevilir ve sayılır. Fakat bunlara Alevî denmemektedir. Alevîlik, sadece Hz. Ali'yi ve Ehl-i Beyt'i sevmeyi değil, bunun yanında belli inançların tümüne sahip olmayı ve Alevîlik kurallarına uymayı da kapsamaktadır (Yaman, 1993: 52). Alevi kökenli araştırmacıların Alevilik-Bektaşilik anlayış ve tanımlamaları farklılaşmaktadır. Alevilik-Bektaşilik anlayış ve yorumlardaki farklılaşmalar sosyolojik bir olgudur. Kanaatimizce bunun birçok sebebi bulunmaktadır.

Anadolu Alevîlerinin Buyruk, Makalât, Erkannâme, Hızırnâme vb. klasik kaynaklarının Cumhuriyet döneminde özellikle Alevi topluluklar tarafından tanınmıyor olması nedeniyle geleneksel Alevîliğin sosyal hayatta yaşanabilirliğinin zayıf olmasına sebep olmuştur. Bu nedenle de Alevi-Bektaşî topluluklarında hem dini hem de dünyevi problemlerini şifahi yani sözlü kültürden beslenerek çözmeye ve özellikle dini ve dünyevi otorite olarak kabul edilen dedelerin aktardığı şifahi bilgiler ile dini yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardır. Dedelerin de ülkemizin yaşadığı modernleşme süreciyle birlikte geleneksel Alevi Ocaklarında aldıkları klasik kaynaklardan yoksun olmaları birçok farklı yaklaşım ve din anlayışının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Alevilik konusunda Sosyolojik alan çalışması yapan araştırmacıların dikkatini çeken ilk konu şüphesiz hemen her köyde farklı bir Alevilik-Bektaşilik anlayışının olmasıdır. Yüksek lisans tezi olarak birbirine 5 km uzaklıkta iki köy incelemesi yaptığımız zaman bu iki Alevi köyünün temel meselelerde dahi görüşlerinin farklılaştığına bizzat şahit olduk (Coşkun, 2001). Alevilik-Bektaşilik anlayışının şehirden şehire, kasabadan kasabaya ve hatta köyden köye değişmesinin en önemli nedenlerinden birisi Alevilerin sosyal yapısını belirleyen, Anadolu'da yaşayan Alevi-Bektaşî topluluklarının soyları peygambere ulaşan seyit ocaklarına bağlı olmasıdır (Taşgın, 2013:18). Her biri kendi içerisinde özerkliğe sahip bu Alevi Ocakları aslından birbirinden çoğalmış olmakla birlikte her ocağın kendisine bağlı taliplerinden oluşan bir nüfuz alanı mevcuttur. Talip köylerinde yaşayan insanların dini ve dünyevi problemlerini bağlı olduğu ocağın dedeleri yani pir ve müşitleri çözerler. Doğal olarak her ocağın dedelerinin yetiştirme tarzı ve atalarından aktarılan sahip oldukları bir gelenek vardır. Dedelerin cem yürütmeleri, dua okumaları, musahiplik, düşkünlük gibi Alevi-Bektaşî geleneğinin önemli kurumları hakkındaki bakış açıları farklılaşmalar oluşmaktadır.

Din sosyolojisi, sosyal bilimlerin araştırma metot ve tekniklerini kullanır. Sosyal bilimlerde nitel araştırmalarda en iyi teknik olarak görüşme tekniği kabul edilebilir. Çünkü ayinsel davranışlar yanında bilinçli tutumlarda dini davranışın tespiti de en azından aynı öneme sahiptir. Bu araştırmamız gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına çalışıldığı

nitel bir alan araştırmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008:39). Küçük dini grupların (sektler, kenar kültürlere mensubiyet) araştırılması, katımlı gözlem veya dolaylı gözlem yoluyla yapılır (Kehrer, 1996: 13-14). Bu araştırma bir saha çalışmasıdır. Saha çalışması; insan topluluklarının ve kültürlerinin, buldukları coğrafi alan içinde sosyal bilim metoduna göre incelenmesidir (Türkdoğan, 1995: 44).

Bu çalışmamızda, sosyal bilimlerin araştırma metot ve tekniklerini kullanan Din sosyolojisi biliminin bakış açısıyla yapılmıştır. Bu nedenle ilk olarak Alevî-Bektaşî kültürünün çok zengin dinî ve sosyal tezahürlerinin yaşandığı Tokat yöresinde yaşayan Alevi Dedelerinin bağlı olduğu ocakları tespit ettik ve 10 Alevî dedesi ile mülakatlar gerçekleştirdik. Bir çeşit odak grup görüşmesi niteliğinde yörede etkin ve yolun rehberliğini yapan, otorite olarak kabul edilen şahsiyetlerle Alevilik-Bektaşilik anlayışı üzerine analizler gerçekleştirerek, yorumlardaki benzerlik ve farklılaşmaları tespit ettik. Tokat yöresinde çok sayıda Alevi Ocağı vardır. Fakat nüfuz alanı en güçlü Alevi Ocakları şunlardır.

1. Merkezi Tokat'ın Almus İlçesinin Hubyar köyünde bulunan Hubyar Sultan Ocağı
2. Merkezi Sivas'ın Yıldızeli İlçesinin Banaz köyünde bulunan Pir Sultan Abdal Ocağı
3. Merkezi Tokat'ın Erbaa İlçesinin Keçeci Köyünde Bulunan Keçeci Baba Ocağı
4. Merkezi Tokat'ın Almus İlçesinin Görümlü (Varzıl) Köyünde Bulunan Kul Himmet Ocağı
5. Merkezi Tokat'ın Turhal İlçesinin Kargın köyünde bulunan Aziz Baba Ocağı

Tokat yöresinde yoğunluklu olarak bu beş ocağın dedeleri ve talipleri bulunuyorken bunların yanında Güvenç Abdal Ocağı, İmam Rıza Ocağı, Hıdır Abdal Ocağı, Şah Hataî Ocağı, Şah İbrahim Veli Ocağı, Yunus Emre Ocağı, Bostan Kolu Ocağı, Aslında Hubyar'a bağlı olmakla birlikte "Anşa Bacılılar" ve "Rüstem Ağalılar" (Üçer, 2010:194-201) olarak bilinen Alevi-Bektaşî dede ve talip grupları bulunmaktadır.

1. Alevilik-Bektâşilik

"Ali'ye mensup Ali'ye ait" anlamlarına gelen Alevî, İslam Tarihi ve Tasavvuf Edebiyatında "Hz. Ali'yi sevmek, saymak ve her hususta buna bağlı olmak" anlamlarında kullanılmıştır. Bu bakımdan Hz. Ali'yi seven, sayan ve ona bağlı olan herkese "Alevî" denir (Fığlalı, 1991: 7). Alevîlik, dinlerin ilahi bir parçası, İslam dininin özü ve ruhunu yorumlamadır. İslam'da Tanrı'nın adı Allah'tır. Alevîlikte de böyledir. İslam peygamberinin adı Muhammet'tir. Alevîlikte de böyledir (Kaleli, 1995: 420). Anadolu Alevîliği, tek bir dinin katı kurallarına bağlı kalmış bir inanç değildir. Birçok dinin, inancın ve yaşama biçimleri ile kültürlerin bir araya gelişiyle oluşan geniş bir dünya görüşüdür.

E. Behnan Şapolyo, Alevîleri; 1-Şîler, 2-Kızılbaşlar, 3-Bektâşiler şeklinde üç gruba ayırır; Şîler İran Alevîleridir. Kızılbaşlar ise bir kısım Türkmenlerdir. Bektâşiler ise şehir Alevîleri'dir (Şapolyo, 1964: 254). Bu çeşit tasniflerin yanında Alevîlikle Bektaşîliği aynı görenler olduğu gibi, farklı kabul edenler de vardır. Bedri Noyan "Alevîlerle Bektâşiler arasında sizce önemli bir farklılaşma görüyor musunuz? Sorusuna " Bektâşilik intisaptır. Alevîlik ise soydan gelir. Ayrıca Alevîlerde yüzden fazla pir ocağı mevcuttur. Oysa Bektâşiler'de bir ocak vardır, o da Hacı Bektâşî Veli Ocağıdır" (Türkdoğan, 1994: 8) A. Baki Gölpınarlı da "Bektâşilik bir tarikattır. Hâlbuki Alevîliğe hiçbir zaman tarikat diyemeyiz. Çünkü herhangi bir adam istediği tarikata girer. Fakat anası ve babası Alevî olmayan birisi Alevîliğe giremez (Gölpınarlı, 1969: 277)." ifadesiyle Alevîlik ve Bektaşîliği ayırır. Çünkü, Alevî bir anne ve babadan doğan ancak Alevî olur. Bektâşî olmak için

Bektâşi bir anne ve babadan doğmak şart değildir (Turan, 2000: 206).

Melikoff ise Alevîlik ve Bektaşîliğin ilişkisini şu şekilde açıklıyor: “Her ikisinde de inançlar aynıdır. Farklılıklar, başlıca sosyal niteliktedir. Birinci halde, kent merkezleri çevresinde kurulmuş bulunan tekkelere okumuş insanlar gelmektedir. İkinci halde ise yalnızca, çoğu kez ümmi halk kitleleri ile temas edilmektedir” (Melikof: 25-29). Rıza Zelyut ise, ”Bektâşîlik, Alevîlikten farklı bir şey değildir. Yalnız Alevîlikte dede kaynakları değişiktir” (Zelyut: 12) diyerek, Alevîlik ve Bektaşîliğin farklı şeyler olmadığını iddia ediyor. Atilla Özkırmımlı da “Bektâşi-Alevî inançları aynıdır. Görülen fark inançlarda değil yönetme tarzındadır. Anadolu’da yaşayan milyonlarca Bektâşi-Alevî Türk ve mümin Müslümanlar, Allah, Hz. Muhammed, Hz. Ali ve bunların soyundan gelenlere bağlıdırlar. Mezhepleri Caferî’dir. Câferîler Türkiye’de iki koldur. Esas Babağân (Bektâşîler) Dedeğân (Alevîler) denir. Halk arasında bunlara Kızılbaşlar da denir” diyerek Alevîlik ve Bektaşîlik arasındaki ilişki hakkındaki görüşünü B. Noyan’a dayandırır (Özkırmımlı, 1975: 14).

John K. Birge, Alevîler ve Bektaşîler arasındaki ortak ve farklı yönleri şu şekilde açıklıyor: “Her ikisinde de ocak vardır, sürekli yanan ve bazen ortaklaşa çırağ-ı Ali denilen bir çırağ vardır. Her ikisinde de mürşit ve rehber makamları için özel postlar vardır. Her ikisinde de on iki hizmet sınıfı vardır. Her iki grup da ritüellerinde Türkçe kullanır. Her ikisinde de törensel bir şekilde sembolik içki, dem’i dağıtan sakiler bulunur. Her ikisinde de ikrar töreninde sahib ve musahib gereklidir. Her iki grup da Hz. Ali ve On iki İmam konusunda benzer inançlara sahiptir. Her iki grup da kendilerini Cafer-i Sadık mezhebinden kabul eder. Genelde tüm köy grupları; Kızılbaş, Yörük ve Abdallar Hacı Bektaş Tekkesinde oturan Çelebilerin otoritesini tanırırlar. Bunlar her ne kadar onların benzerliklerini tam olarak ifade etmese de, temelin hem örgütlü Bektaşîler hem de köy grupları için ne denli ortak olduğunu göstermeye yeterlidir. Bektaşîler köy gruplarına tepeden bakar ve onlara Sofular derler. Oysa fark yalnızca kent içi ve kıyılarında kurulan tekkelerin imparatorluğun giderek daha fazla üst sınıf üyesini çekmesi gibi bir incelmışlik farkıdır” (Birge, 1991: 237-238).

F. R. Haslok, temel kaynak eserlerden olarak bilinen “Bektaşîlik Tetkikleri” isimli eserinde Bektaşîler ile Alevîler arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklıyor: “ İnançlar konusunda, Bektaşîler, Kızılbaşların hilafına, pîrleri olarak Altıncı İmam “Cafer-i Sâdık” a bağlılık iddia ederler. Kızılbaşlar (Alevîler) ise Beşinci İmam “Muhammed Bâkır” den el almış olduklarını ileri sürmektedirler. Dinî hayat hususunda da iki mezhep arasında önemli bir fark vardır. Kendi alanlarının ruhban sınıfını teşkil eden Bektaşîler, neredeyse hiç istisnasız, mücerredirler (bekar). Diğer yönden Kızılbaşların ırsî bir ruhban sınıfı vardır; buna dayanarak şeyhleri mecburen evlidirler (Haslok, 2000: 4).

Fuat Bozkurt “Alevîlik Anadolu’da toplumsal olayların ortaya çıkardığı Orta Asya’dan Ön Asya’ya değişen birçok dinin izini taşıyan bir Anadolu dinidir. İslamlık onun üzerine çekilmiş bir örtüden öteye gidememiştir” (Bozkurt, 2005: 14) diyerek, Alevîliğin birçok farklı inanç değerlerini içinde barındıran senkretik bir inanç olduğunu ileri sürüyor. E. Ruhi Fığlalı ise “Alevîlik, Bektâşî kültür ve edebiyatının ağır bastığı bir İslâmî inanç ve yaşayış biçimi ile Türkmen kültürünün ve İslam öncesi inanış ve yaşayış biçiminin iç içe girmiş şeklidir ve soya bağlıdır. Bektâşîlik ise Melamîlikten doğmuş ve Şamanîlik, Hurûfîlik ve Batnîlik etkilerinin İslam tasavvufunun geniş potası içinde eritip yepyeni bir hüviyetle ortaya koymuş olduğu bir tarikattır. Türkiye’de her Bektâşî Alevî olduğu halde, her Alevî Bektâşî değildir” (1991:14) demektedir. Böylelikle Fığlalı, Alevîliğin içerisinde barındırdığı farklı inançları belirterek, Alevîlik ile Bektaşîliğin benzeştiği ve ayrıştığı noktaları ortaya koyuyor. Alevîlikle Bektâşîliği ayıran araştırmacıların biri de İlhan Başgöz’dür. Başgöz’e göre Bektâşîlik, tekkeler çevresinde gelişen ve yaşayan bir tarikattır, bir yoldur. Üstelik her isteyen Bektâşîlik tarikatine girebilir. Bunun için Bektâşî ana babanın belinden inmek gerekmez. Oysa köy Alevîliği, tekke Bektaşîliğinden birçok yönden ayrılır (Çakır, 1996: 25).

Turkish Studies

Hacı Bektaş, Alevî inanışına göre ikinci Ali'dir. Selçuklular döneminde Alevîlik-Bektaşiliğin militan bir karakteri vardı. Bunlar savaşçı göçebelere dayanarak, hem Konya'daki Sünni saltanata karşı hem de Kilikya'daki Hıristiyan Ermenilere, Karadeniz ve Ege kıyılarındaki Hıristiyan Yunanlılara (Trabzon'daki Rum Pantus ve Bizans İmparatorlukları) karşı savaşıyorlardı (Dierl, 1991: 48). Bektaşilik daha çok bir derviş tarikatı olarak bilinir. Fakat diğer tarikatlarda olduğu gibi bunda da tarikatın teşkilatını yalnız mesleki dervişler vücuda getirdikleri halde tarikatın fertlerini sadece muhibb/seven, dost denilen ve mezheplerini açıkça veya gizlice belirten dışarıdan birtakım insanlar teşkil eder. Her mahallî topluluğun tabiatı, sosyal merkezi ve müşterek ibadet yeri, en yakın bir Bektaşî tekkesidir (Haslok, 2000: 44).

2. Tokatlı Alevi Dedelerinin Alevilik Ve Bektaşilik Anlayışı

Alevi ocaklarında yetişen dedeler ilk eğitimini babaları ya da dedelerinden elde ediyorlardı. Alevi Ocakları geleneksel Alevilik için önemli bir eğitim kurumu olarak görülebilir. Alevi Ocaklarında yetişen dedeler temelde sözlü kültür kanalıyla ocağın iyi yetişmiş, görgü ve sorgu cemlerini yürüten pirllerinden öğrendikleri ile geleneği yürütüyorlar. Gerek Alevilik gerekse Bektaşilik'te pir ve mürşit konumundaki dedeler ana bilgi kaynağı olarak kabul edilmektedir. Alevi/Bektaşî geleneğinde ana bilgi kaynağı olarak görülen dedelerin Alevîlik-Bektaşilik konusuna yaklaşım ve yorumları da büyük önem arz etmektedir. Bizde buradan hareketle Ocak zade Dedelerin Alevîlik-Bektaşilik hakkındaki görüşlerini değerlendirmeye çalışacağız.

Pir Sultan Ocağından Nadir Kaya Dede'ye göre; *“Biz Aleviliği diğer uç noktalar gibi farklı fonksiyonlar gibi, Avrupa'daki bizim canlarımız gibi ya da farklı düşünen insanlarda olduğu gibi ben ve bizim müntesiplerimiz, benim gibi göstermeye tamamen karşıyız. Biz Aleviliğin, batınlığının, tasavvufunun, içsel anlam dediğimiz, Kur'an'ın batını yönü dediğimiz kavramları da içine alan, peygamber efendimizin doğru sünnetlerinden de şaşmayan, İslam'ın farklı bir yorumu olarak düşünüyoruz.*

Sünni insanlardan farklı olarak tek düşüncemiz bizim Ehl-i Beyte karşı daha yakın oluşumuz, Türk'ün İslam'a ters olmayan örfünden, geleneğinden İslam'ın dışına çıkmadan, Anadolu'nun köysel yaşantısını içine alan bir yaşayış olarak düşünüyoruz Aleviliği. İslam'ın içinden Ehl-i Beyt, penceresinde farklı bir bakış açısı olarak yorumluyoruz. Kuran'ı biliyoruz, Kurana inanıyoruz, ama Kuranın katı kurallarından biraz daha sıyrılıp Peygamber Efendimizin hadisinden yola çıkarak biraz daha yüzeysel bakıyoruz. Katı Sünni İslam'ın kurallarından biraz daha hafifletici olarak bakıyoruz. Beş vakit namaz kılmayız ama namaz kılanımız var ve namazı daha farklı yorumlarız. İnsanların beş vakti sürekli değil de günde birkaç vakit namaz ya da birkaç dua ile kılınışını normal karşılarız. Bektaşilik İslam'a sonradan giren, Türk tasavvuf önderi olan Hoca Ahmet Yesevi'nin, Şeyh Edebalı'nın Anadolu'daki erenlerin beslendikleri kaynaktan beslenen bir Hacı Bektaşî Veli'nin İslam'a bakış açısını, kırsal Aleviliği penceresinden bakarız Aleviliğe. Mesela dört kapı kırk makam penceresinden bakarız İslam'a. Dört kapı kırk makamı Hacı Bektaş Efendimiz şöyle anlatıyor; “Her nesne yaratıldığı varlığın üzerine döner. İnsan topraktır, toprağa dönecektir. Bir insan havadan yaratılmışsa hava olarak yok olacaktır. Ateşten yaratılanlar ateşte yok olacaklardır. İnsanda topraktan yaratılmıştır ve toprağa dönecektir. Önemli olan insanın yaşarken toprak olmasıdır” der. Mesela şeriat makamı dört kapı diyerek insanın bedensel olarak yaptığı ibadetler bütünü olarak düşünür. Yani bedensel temizlik der. Gusül abdesti almak Maide Suresi 6. Ayetinde anlatılıyor. İnsanlardaki bedensel kirin temizlenmesi der. Tarikat kapısı ateştir der. İnsanın üzerindeki, ruhundaki kirleri yakılması, günahların arındırılması der, ruhun temizlenmesi der. Marifet kapısı der, sudan yaratılanlardır der ve âlemlerin kapısı der. İlim öğrenmeyi emreder. Hakikat kapısı Hakka yakın olmayı ayna-ı yakın ve ilmel-yakın olmalıdır. İnsanın yaratılış üzerinde Allah(c.c) ruhu var. İnsanı Eşref-i mahlukat yapan Cenabı Allah'ın ruhu ve nurunun bulunmasıdır. İnsanın yaratılışında ki Allah'ın ruhumun ve nurunun açığa çıkarılması, insanın Allah'a daha yakın olmasını

sağlar. Hallacı Mansur'un Enel-Hak kavramında olduğu gibi Bektaşiliğe bu pencereden bakarız. Hacı Bektaş Veli Efendimizin öğretisi üzerine bakarız. Allahu Teâla "Benim katımda din İslam'dır" buyuruyor. Alevilik İslamiyet'e Ehl-i Beyt penceresinden bakış açısidir. Anadolu Aleviliği, İran ya da Ortadoğu'da ki Arap Aleviliğinden biraz daha farklıdır. Çünkü biz tasavvufi yönünü, batınlık yönünü, hümanist yönünü daha ön planda tutarız. Alevi toplumu cihada insan gönlünü kazanmak, insan sevgisini kazanmak olarak bakar. Yunus Emre'nin dediği gibi " Bir gönül yıkılmışan kıldığın namaz namaz değildir" diyor. Allah insanın gönlüne misafir olur, şah damarınızdan daha yakınım dediği Cenabı Allah'ın bizim gönlümüze misafir olmasından ötürüdür. Biz gönlümüzü ne kadar temiz tutarsak, gönlümü kirden, kibirden, her türlü yaramazlıktan, kötülükten, kötü ahlaki değerlerinden gönlümüzü temizlersek eğer Cenab-ı Allah o gönlümüze misafir olacaktır. Kirli gönüllere yalanı dolanı, kötü alışkanlıkların içinde olan kimselerin gönlüne Cenabı Allah misafir olmaz. Cenabı Allah temiz gönüllere misafir olur. Onun için biz gönlümüzün temiz olmasını isteriz. Bir insan namazında, abdestinde bütün dini vecibelerinde görevini yerine getirmiş ama bir gönül yıkılmışsa, o kul o kuldan razı değilse kuldan razı olmayan, Cenabı Allah'ında razı olmayacağını düşünürüz. Cenabı Allah Fecr Suresinin 28 ile 30. Ayetleri arasında "Birbirlerinden razı olunan kullarım. Allah onlardan razı, onlarda Allah'tan razı kulların sorgusuz, sualsiz girin cennetime" derken Allah ile kulun arasındaki razılıktan bahsederiz.

Alevilik rızalık yoludur, insanların birbirinden razı olmasıdır. Sözü ettiğimiz Fecr Suresinde ki ayetler rızalığı anlatır. Evvela kul kendisinden razı olacak der. Ben kendimden razı olacağım bir kul olarak acaba ben Cenabı Allah'ın nazarında nasıl bir kulum? Ben bende razı mıyım? Ben kendimden razı mıyım? Cenabı Allaha kulluk görevimi yerine getirebiliyor muyum? Kendi kendimden razı olup olmadığını düşünürüm. Bir öz eleştiri yaparım, kendimi yoklarım, kendi benliğime kendi nefsimi zulmederim. Kendimden razı olup olmadığını anlarım. Diğer bir konuda kul benden razı mı? Komşum hısmım, akrabam benden razı mı? diye düşünürüm. Şöyle ki Miraç Gecesinde Peygamber Efendimiz diyor ki " Cenabı Allah bana komşulukla ilgili o kadar güzel şeyler söyledi ki, komşuyu komşuya mirasçı kılacağım zannettim". Bizim de komşularımızdan razı olmamız gerekiyor, kul hakkıyla Cenabı Allah'ın huzuruna varmama adına komşular içinde yaşadığımız toplum bizden razı olmalı. Daha sonra Cenabı Allah'ın benden razı olup olmadığına bakarım. Hep onun rızasını dilerim, Cenabı Allah'ın cenneti, vadettiği güzellikler beni ilgilendirmiyor, beni ilgilendiren Cenabı Allah'ın rızasıdır. Benden razı ise ne mutlu bana gerisi teferruattır. Her şey Cenabı Allah'ın razısı içindir, Alevilik rıza yoludur. Merkezinde insanı, insan sevgisini koyan inanç yoludur. Allah insanın mutlu ve huzurlu olması için dini ve dini temsil eden peygamberleri göndermiştir. İnsanı olmadığı yerde din hükümsüzdür. Maalesef günümüz dünyasında din adına insanlar katlediliyor. İnsanlar katledilmemeli, dinin sahibi var, din gününün sahibi var o da Cenabı Allah'tır. İnsanı yaşatmak önemlidir, Cenabı Allah "Bir insanı yaşatmak, bütün insanlığı yaşatmak gibidir. Bir insanı da keyfe keder öldürmek, bütün insanlığı öldürmek gibidir" diyor. Onun için bizim inancımız ve yolumuz insan merkezlidir. İnsanın hoşgörüsü ve sevgisine dayanır. Aşka, muhabbete, sevgiye dayanır ki İslam kelimesinin karşılığı da barıştır, sevgidir, aşktır, güzelliştir, paylaşmaktır, selamettir, esenliktir. Biz bu pencereden bakarız İslamiyet'e. Peygamberimiz bu konuda " İman etmedikçe Cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe iman etmiş olamazsınız" buyurur. İnanç sevgi yoludur, aşk yoludur, gönül yoludur, kardeşliktir Alevilik. Haşr Suresi 8. ve 9. Ayetlerde Ensar ve Muhacirin kardeş olmasını, birbirleri ile her şeyi paylaşmasını anlatır. Hicrette de Ensar ve Muhacir kardeş olmuştur her şeylerini paylaşmışlardır."

Hubyar Sultan Ocağının şu anki postnişini Mustafa Temel Dede'ye göre; "Hendek savaşında peygamber efendimiz, İslam ordusu bir yenilgiye uğramak durumu olunca Ali'yi çağırıyor. "Edirik dirilik alsın Ya Ali" diye, Ali geliyor; savaşa giriyor, savaş bizim tarafımıza dönüyor, o ara da peygamber efendimin bir dişi şehit oluyor. Dişini kan damlamasın diye tutuyor eliyle, Ali gelip o kanı başına çalıyor. Tekrar savaşa girdiği zaman, kırmızı görünce "Kızılbaşlı Ali"

Turkish Studies

diyorlar. Kızılbaş kelimesinin kökü budur. Alevilerin Ehl-i Beyt'den olması gerekiyor. Alevilik, İslam içerisinde gelenek ve göreneklerin devam ettirilmesidir, tasavvuf düşüncesidir, tarikattır. Yesevilik dâhil Alevi tarikatı da İslam'ın içerisindeki en eski tarikatlardır. Şimdi bu tarikatlar belli, İslam'a uyan, İslam'ın geleneklerini, inançlarını sürdüren tarikatlardır. Bizim bildiğimiz on iki tarikat vardır. Bugün ki gibi şahıslara dayalı, yerde mantar biten gibi tarikatları biz tarikat saymıyoruz. Çünkü kökü olması gerekiyor tarikatların. Bir şahıs çıkıyor misal, son günlerdeki Fetullah Gülen gibi. Bizim inancımıza göre İslamiyet'te benim mensup olduğum Alevilik cemaatinde de ağaca taş, suya, insana, hacıya, hocaya, dedeye tapmak yoktur. Tapılacak tek Allah'tır. Kur'an kılavuzdur. Ahir zaman peygamberi nebizdir.

Alevilik, etnik köken olarak Alevilikten gelme olması şarttır. Bu gün her ocağa bağlı Alevilikler kısım kısım. Her ocağın ona bağlı olan talipleri var. Bektaşilik; Aleviliğin inançlarına inanan herkesin topluluğudur. Hangi etnik kökenden gelirse gelsin. Adam İngiliz olsun, Fransız olsun, Arap olsun, Mekke'li Medine'li olsun hiç fark etmiyor o inanca inananlar Bektaşilik. Onlarında tabii, babalık mamalık şeyleri var, yolları var odur. Alevilik, etnik köken olarak Alevilikten gelen insandır ama burada bir incelik var, Türkler Rum diyarına hep Orta Asya'dan gelmişiz. Hepimiz Orta Asya'dan gelme Öz Türkleriz. Bu diyar-ı Rum'dur ve burada yaşıyoruz. Oy için-haltan yararlanmak için bizi birbirimize düşürüyorlar. Adetimiz farkımız, ayrılığımız yok. Kansa, etnik kökense Orta Ayadan gelmiş Türkleriz. Mezhepse "ehli sünnet vel cemaat" diyoruz. Bunun manası peygamberimiz hangi inanç ve itikat üzerine ise bende aynı itikat ve inancı taşıyorum demektir. Bir peygamberin bir yolu olur.

1500'lü yıllar da bu köylerimizde Tokat'ın 28 mahallesinde Müslüm, gayri Müslümler yaşıyor, Tozanlı deresini yazan bir tarihçimiz Tozanlı deresinin kitabını yazmış orada köylerde Müslim ve gayri Müslimler var. Ben o yazara gittim dedim ki, "Hocam, Müslim gayri Müslim, gayri Müslimler kalmamış şuanda Aleviler Sünniler yaşıyor. Niye onu yazmadın?" "Yok o devirde " dedi. Sünniler ve Aleviler özbeöz Türk olarak Orta Asya'dan gelmişlerdir. Burada uzun boylu çelişkiler var. Hattı zâtında kitap bir, din bir, yol bir, inanç bir ama bir kısır çekişmeler var. Hâlâ milleti birbirine yaklaştırmamak var. Bir oy için her şey yapılabiliyor. Aleviliği siyasetten ayrı değerlendirmek lazım."

Bostan Kolu Ocağı'ndan Ali Gürel Dede'ye göre; "Alevî deyince insanlarda şöyle bir algı var. Alevî demek veyahut da Alevîlik demek sadece ve sadece İmam Ali el-Murtaza'yı - salat ve selam O'na ve Ehl-i beytine olsun - sevmek gibi algılanıyor. Alevîlik sadece İmam Ali'yi sevmek dersek, gerçekten Alevî kelimesine, Alevîliğe, din-i Mübin-i İslam'a çok yazık etmiş oluruz. Yani Alevîliği sadece ve sadece İmam Ali el-Murtaza'yı sevmek olarak kabul edersek gerçekten çok yazık etmiş oluruz. Peki Alevîlik nedir? Alevîliği bir cümlede aktarmak yanlış olur. Alevîlik - geniş anlamda söylüyorum - yerlerin ve göklerin sahibi olan Rahman ve Rahim olan o yüce rabbimizin varlığını, birliğini, azametini, kalbiyle inanıp diliyle tasdik edip, O'nun birliğine can-ı gönülden inanmaktır ve O Cenab-ı Allah'ın âlemlere rahmet olarak gönderdiği, iki cihan serveri sevgili peygamberimiz Seyyide'l-kevneyn, nebiyye'l-murselîn Muhammed Mustafa (s.a.s.) efendimizi, O Cenab-ı Allah'ın önce kulu sonra da resulü olarak kabul etmek ve sevmektir ve yüce rabbimizin melekkû'l-alem meleği, vahiy meleği Cebrai'l-emin'in yüce peygamberimize vahyettiği Kur'an-ı azametullah'ı ilk ayeti olan - biliyorsunuz Fatıha'nın ilk ayeti besmeledir - Bismillahirrahmanirrahim'in başındaki B'den başlayıp son sure olan Nas Suresi'nin sonundaki o sahihe kadar hepsini harfine noktasına virgülüne varana kadar Allah'ın kelamı olarak kabul edip, tasdik etmektir ve O Cenab-ı Peygamberin Gadir-i Hum'da bize iki emanet olarak bıraktığı, emanetinden biri olan ehl-i beytini canımızdan daha çok sevmek, Alevîliktir. Bunu yapanlar da Alevî'dir. Bu mazi ile baktığımız zaman Alevîlik nedir? Kur'an'ın merkezidir, İslam'ın merkezidir, sünnetin merkezidir. Ama biz bugüne kadar yanlış anladık, yanlış öğretildik, yanlış biliyorduk, doğrusu budur. Peki Bektaşilik nedir?

Turkish Studies

Bektaşilik, Alevî İslâm'ın - altını bunun özellikle çizerek söylüyorum - Alevî İslâm'ın, Anadolu'da, Balkanlarda, bizim coğrafyamızda Kur'an'a, sünnete, uygun olarak yaşanılmasını, yaşatılmasını, öğretilmesini bize yaşatan, Hacı Bektâş-ı Velî efendimizin isminden gelen Bektâşilik kelimesi budur. Peki Bektaşilik kelimesindeki ince nokta nedir? Dîn-i Mübin-i İslam'da, din-i Mübin-i İslam'ın bir yolu vardır. Biz buna "tarik-i nazenin" diyoruz. Bu çok önemlidir, bilmiyorum derste duydunuz mu? Tarik-i nazenin, yani nazik yol demektir. Bu, Hacı Bektâş-ı Velî efendimizin kurduğu yolun adıdır. Tarik-i nazenin ve bu da bunun uygulanmasına da Bektâşilik diyoruz, Hacı Bektâş-ı Velî efendimizin isminden alıyor. Onun için Cenab-ı Allah cümlemizi Alevîsiyle Sünnîsiyle, hepimizi o din-i Mübin-i İslâm'ın o nazik yolu olan tarik-i nazenin'den bizi ayırmasın ve – bir kez daha altını yeniden çiziyorum – Cenab-ı Allah bizleri, Alevîsiyle Sünnîsiyle, Şâfîisiyle şunıyla bununla, bir olmayı, iri olmayı, diri olmayı Allah bize nasib eylesin. Allah bizi bölmeyin, ayırmasın."

Keçeci Baba Ocağından Rıza GÜNEŞ Dede'ye göre; "Alevilikle Bektaşiliğin hiçbir farkı yoktur, aynıdır. Bazısına falancanın oğlu, bazısına da falancanın oğlu derler ya, onun gibi. Yani Alevilik, Caferilik, Bektaşilik bunların hiçbir farkı yoktur. Hepsi Hz. Muhammed ve Hz. Ali'ye bağlı, Ehli beytin yolundan gidenler ki o ehli beytin sevgisini bağlayanların hepsi aynı yoldadır. Farklı isim takılmıştır başka. Aleviliğin temeli dünyanın kuruluşundan gelir. Onu da sana izah edeyim ki: Allah Teâlâ ruhlar alemi yaratınca daha dünyayı yaratmazdan önce, ruhlara sordu: "Elestu bi Rabbikum?" "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" Ruhlar o arada bir kısmı evet, bir kısmı hayır dedi. Bundan bir zaman sonra tekrar sordu Allah Teâlâ; "Ey ruhlar ben sizin Rabbiniz değil miyim?" Bu sefer o hayır diyenler ikiye bölündü, bir kısmı evet, bir kısmı yine hayırda kaldı. Tekraren üçüncüye sordu: "Ey ruhlar, ben sizin Rabbiniz değil miyim?" Bu seferde evet diyenler ikiye bölündü, bir kısmı hayır dedi, bir kısmı yine evet te kaldı. Yani o üç sorunun üçünde de evet diyenler İkrar ehline girmiş, Alevi zümresinin aslı oradan gelir. Yani Alevilikte bir İkrar vardır: "Öl ikrar verme, öl ikrardan dönme" İkrar verdinse, ölüm var dönme yok. Ama diyor orada evvela hayır deyip te, sonra evet diyenlere gelince diyor: "Onlar kâfir doğup, İslam ile ölsünler gerek" Üçüncüde evet deyip te, sonradan bir kısmı hayır diyenlere gelince diyor: "Onlarda İslam üzere doğup, kâfir ölseler gerek" Çünkü ikrarlarından döndüler. Ama üçünde de hayır diyenler, "kâfir gelip, kâfir gitseler gerektir."

Hıdır Abdal Ocağından Muharrem ERKAN Dede'ye göre; "610 yılında Peygamberimize vahiy geliyor, 622 hicret 630 a kadar Ebu Süfyan biat etmiyor. Ne zaman ki Mekke'nin düşeceğini anlıyor, artık etrafında kimsenin kalmayacağını anlıyor bu süre içerisinde bir sürü savaşlar oluyor. En yakın Hz Hamza'nın şehit edilmesi olayı, daha da geriye gidecek olursak Haşimilerle Kureyşliler ikiz kardeşler tarihsel süreç içerisinde tabii ki bu Kabe'yi elinde bulundurmaları orada bir rant elde etmeleri onların ekonomik olarak güçlü olması, daha sonraki süreçte Peygamberimizin Mekke'yi yeniden ele alacağını anlaması bunun Müslüman olmasını gerektirdi, Müslüman oldu biat etti 632 de Hakka yürüdü. 680 de Kербela olayı yaşandı imam Hüseyin'in katledilmesi ehl-i beytine ve ev halkına çocuklarına yapılan eza zulüm. O süre içerisinde de İslam âlemi içerisinde Peygamber Efendimizin yandaşları ve onun gibi düşünenler bir sürü mezhep, bir sürü fırkalar var. Bunların bir yorumlama şekli var biz diyoruz ki Peygamber Efendimizin en büyük mucizesi nedir?

-Kur'an-ı Kerim

-Biz öyle demiyoruz biz güzel ahlak diyoruz bu her insanda olmayacak bir mucizedir. Güzel ahlaklı olmak öyle ben güzel ahlaklıym demekle güzel ahlaklı olunmuyor. Çünkü olaylara direnebilmek, ben mesela kendimi şöyle ifade etmeye kalkabilirim;

Orta Asya da ki Türkler Anadolu ya boy boy giriyor, hepsi birlikte girmiyor. Bize hep 1071 Malazgirt ile Anadolu'nun kapıları açıldı. Ama hikâye öyle değil işte, yani şuan Almanya ya üçer beşer gidilmişse insanlar da o zaman öyle bir süreç yaşadılar boy boy, soy soy göçtüler.

İlk önce toplandıkları Horasan diye bir bölge Türkiye'nin doğusu, İran'ın güneyi,

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/35

Pakistan'ın batısı oradaki havza içerisindeki alana yerleştiler. Mesela Yezid bin Muhelleb diye bir şahıs var o adamın da ne kadar katil ve gaddar olduğunu Cürcan Türkleri'nin kellesini kestiğini bunları artık tarih kitapları da ortaya koyuyor. Ben ırkçı falan değilim. Şimdi kuzeye doğru ehl-i beyt taraftarlarının bunlarla buluşması, İslam la buluşması bu mezhepsel ayrılıklar daha sonra yaşanıyor. 680 li yıllardan sonra Müslümanların Türklerle buluşması işte asıl İslam bu değildir, esas İslam kişinin fiziksel olarak elinin elini yüzünü yıkarsın temizlersin ama ruhsal olarak arınmadığın zaman bir manası yoktur. Bunu biraz daha şey olarak anlamış şeriatı edebini saklayamayan tarikatta şeyh-i büryan olamaz, marifet ab'ından içip kanmayan hakikat babında turab olamaz. Bakın en son da geldiği yer toprak ve alçak gönüllük, hiç böbürlenmeyen hiç kendini üstün görmeyen bir anlayış şimdi Anadolu ya gelince 1208-1210 yılları arasında Hacı Bektaş-ı Veli Pirimizin dünyaya geldiği rivayet olunur. Tabi bu da Horasan'ın Nişabur Kentinde doğuyor. Oradan çıkıp Anadolu ya geliyor, gelirken de yalnız gelmiyor yoldaşları, arkadaşlarıyla birlikte Anadolu'ya pirleriyle geliyor.

Ocaklar sistemi oluşturuluyor, hizmet sistemi oluşturuluyor her bölge bu dergâhlarda yetiştirilen insanların belirli bir eğitim ve bilgi çerçevesinde donatıldıktan sonra Anadolu'ya irşat diyoruz yani bir nevi kendi gibi düşünmeye salınıyor. Mesela bize hep söylerlerdi çok garibimize giderdi Hz. Ali'nin 40 arşın uzayan kılıcı 40.000 kişinin kellesini kesermiş diye söylerlerdi. Selçuklular döneminde Hacı Bektaş-ı Veli ile başlayan bir süreç yaşanıyor tabi bundan önce bir Baba Kargın süreci var, onunla birlikte Baba İlyas insanlara irşad etmeye bu bölgeye daha çok Hristiyanların hâkim olduğu bir bölge bu bölgeler hem irşat etmek o insanları da toplumsal yapının içinde aktif hale getirebilmek için ocaklar kuruyorlar.

Alevilik ve Bektaşilik iki ayrı kavram olmamakla birlikte, son süreçlerde kavram kargaşası yaratılmaktadır. Balkan bölgelerinde Bektaşi tekkeleri kurularak Hacı Bektaş-ı Veli'ye devşirme verilerek diğer birimlerin oluşturduğu orada hizmet vermektedirler. Mesela Sünni bir vatandaş alevi olabiliyor.

Alevilik insan gibi insan olabilmek, doğaya çevreye yardımcı olabilen ve bu çerçevede çalışandır.”

Aziz Baba Ocağından Haydar CAN Dede'ye göre; “Alevilik nerden kaldı. Alevilik şuradan kaldı; Alevilik şimdi Hz. Aliyle Hz. Peygamberin devri zamanında şu alevi şu Sünni diye bir şey yoktu. Hepsi ne diyordu Allaha kuluz, peygambere ümmetiz diyorlardı. Hz. peygamber bir gün ilan etti. Bana ümmet olan dedi. Gadirihum diye büyük bir yer saha var, oraya toplansın dedi. Halk toplandı oraya. Ey ahali dedi, sizi buraya toplamamdaki gaye şudur ki dedi; benim devri zamanım doldu, gayri ben dünyadan ahirete intikal edeceğim, dedi bende hakkı olan varsa hakkımı helal ediyorum dedi. Gadirihum veda haccının olduğu yer. Peygamberin son vedası. Ben artık dünyadan ahirete intikal edeceğim dedi, ben sizden hiçbir hak talep etmiyorum dedi. Benim de sizde hakkım varsa hepsi helal olsun dedi. Hepsi hep bir yerden bağırdılar bizde helal ediyoruz diye. Yalnız dedi orda Ökkeş isminde birisi vardı. (Kaynaklarda sahabe olan Okaşe diye geçer. Dedemiz Ökkeş dedi.) ya Rasülullah dedi ben sana olan hakkımı helal etmiyorum dedi, peygambere. Niye Ökkeş? Ahir haccında sen bana üç kamışı vurdun dedi. Peygamber dedi ki; o kamışı Fatma'nın sandığında peygamberin kızı Hz. Ali'nin hanımı Fatma var ya. Fatma'nın sandığından o kamışı getirin de Ökkeş de bana vursun dedi. Getirdi şimdi kamışı önüne bıraktı. Ondan sonra dedi ki; ben göbekten üste çıplaktım ya Rasülullah. Yanlısının ortasında peygamberde mucizat mührü var, Hacı Bektaşi Veli'nin elinin avucu yeşildir. Peygamberin yanısıyla, topuğu yeşildir. Ondan sonra o geçti yanısına orayı ziyaret etti. Hakkım varsa helal olsun dedi. Ondan sonra bugünden itibaren vasfım olarak yerime Ali'yi tayin ediyorum dedi. Çünkü “Ali benim canı canımdan teni tenimden ruhu ruhumdan” dedi peygamber. Ömer, Osman, Ebu Bekir hep halk orda dinliyor. Diğer sahabeler de var bütün halk orda tabii canım. Dedi ki; orda birileri: ispat et dediler. Canı canından teni teninden kanı

Turkish Studies

kanından ruhu ruhundan olduğunu ispat et dediler. Gel bakıyım ya Ali dedi peygamber. Gömleğini açtı orda bir hadis okudu. Gir Ali makamına dedi, baş iki oldu, ayak dört. Olmadı ya Rasûlullah dediler, niye? Kanı kanımdan canı canımdan teni tenimden ruhu ruhumdan nefesi nefesimden diyordun baş iki oldu ayak dört. “Dem Mike dem Mike, cismike cismike, ruhuke ruhuke” dedi “gir Ali makamına” dedi baş bir oldu ayak iki. Hep görüyorlar orda. Ondan sonra bunlar, tekrar “çık Ali makamından” dedi çıktı. Şimdi size birkaç vasiyetim var dedi, aynen kitaptan okuduğumu anlatıyorum size benim cenazemde bulunmayan benim ümmetim değil dedi. Ben dünyadan ahirete intikal ettikten sonra ali Zülfikar’ı eline alır kabrimin başında gelir, yedi adım ileri yedi adım geri gidip geldiğini görüldüğü zaman Ali’nin üstünde birileri varsa dünyayı helak etse yeri var, peygamber diyor. Orda ne varsa yazıyorlar bunları senin hesap, kayıta geçiyorlar. Ondan sonra bunlar şimdi tekrar peygamberin evine geldiler, bunlar ne dediler; bunlar dediler ki; bu somurtmaya başladı, biz gidip halifemizi seçelim dediler. Bunlar gittiler, kitapta Hz. Peygamberle evliya Ayşe o da bunlarla beraber halife seçmeye gitti, cenaze ortadayken. Ebu Bekir’i halife seçtiler. Hz. Ali de kendi yandaşlarıyla beraber götürdü onu şimdiki kabrin bulunduğu olduğu yere defnettii. Bunlar allı evlendi, gülü gelin oldu. Tekrar geldiler, Ali’nin yanına peygamberin kabri nerde cenazesi, “ne yapacağınız” dedi Ali. Biz de bunun cenaze namazına duracaktık dediler. E biz peygamberin ümmetiyiz dediler. Ali de siz peygamberin ümmeti olsaydınız, peygamberin sözüne riayet ederiniz. Peygamber demedi mi, “cenazemde bulunmayan benim ümmetim değil” diye. Fakat cenaze ortadayken siz halife seçmeye gittiniz. Bende falan yere götürdüm defnettii dedi. Bunlar kazma kürek almaya gittiler, kazmayı küreyi aldılar, kabre yanaştılar. Ali de Zülfikar’ı eline aldı, kabrin başında yedi adım ileri yedi adım geri gidiyor. Ömer kurnaz idi, Ömer dedi ki diyor; bir dakika durun nereye gidiyoruz dedi. Niye, peygamber eline bir tahta parçası alır da kabrimin başında yedi adım ileri yedi adım geri gelip gittiğini gördüğünüz zaman tüyleri zıdırından dışarı çıkınca, Ali’nin üstünde birileri varsa, Ali dünyayı helak etse yeri var, demedi mi Ömer. Bunlar oldukları yere kazmağı küreyi bıraktılar. Ellerini kaldırdılar Fatiha okudular, Fatiha buradan kalmıştır. Ondan sonra tekrar bunlar Ömer, Osman, Bekir şimdi bunlar bir araya geldiler. Kongre kurdular. Toplantı yaptılar. Halifenin huzurunda Ebu Bekir halife ya. Ebu Bekir Ömer’e dedi ki; kılıcını adam akıllı bileyeceksin, yanına da zehir katacaksın, biz Ali’yi buraya bize biat etmesi için çağıracağız, ben size biat etmiyorum derse, ben sana çek kılıcını dediğim zaman (Ebu Bekir halife diyor Hz. Ömer’e) Ali’yi kılıçtan geçireceksin. Bunlar şimdi Ali’yi çağırıyorlar, Ali’yi çağırma gidince bekçi alinin orda beş on kişi daha var, o giden bekçi Ali’ye dedi ki; seni dedi halife çağırıyor, Ali de gidelim deyince yanlarındakiler haydin bizde gidelim dediler. Onlarla beraberinde geldiler halifenin huzuruna Ebu Bekir’in yanına gelince. İlk sözü Ebu Bekir açtı halife. “Bize biat edeceksin, dedi Ebu Bekir. Ali’de ben size biat etmem dedi. İden itmen derken, aralarında tartışma geçti. Hz. Ali dizini kırdı altına sol dizini de dirseğini verdi öyle oturdu, bir avcı şeklinde. İden itmen derken aralarında tartışma geçti, Ebu Bekir Ömer’e dedi ki; çek kılıcını Hz. Ali ondan önce nasıl sıçradıydı, Ömer’in elindeki kılıcı aldıydı, dört parça etti, size biat edene de lanet olsun size de, suratına çarptı Ömer’in. Suratında yara izleri oluştu. Ondan sonra şimdi Hz. Ali gitti onla birlikte gelenlerde gitti. Bunlar şimdi dediler ki; Ali’yi çağırma buradakileri de çağırma, git falanı filanı çağır, bunlar gitti mesela Ahmet nerde alinin evinde Mehmet nerde Ali’nin evinde, her gittiği adam sordu Ali’nin evinde e. Ali’nin gidiş gidişatına uyup, Ali’ye biat edenler, Ali’nin önüne diz çökenler Alevi olarak kaldı. Aleviliğin başlangıcı da buradan başlamıştır. Alevilikte buradan başlamıştır. Alevilik, Allah’ın Kur’an’ı ile Rasûlullah’ın (s.a.s) soyunu kıyamete kadar sevmektir. Çünkü peygamberimizin bir hadisi vardır: “Benim Kur’an’ımla ehl-i beyt kıyamete kadar birbirinden ayrılmaz” der. Alevi olmak için bir kimsenin Allah’ın emirleriyle Resûlullahın 12 imamını sevmesi gerekir. Bektaşî ise; Hacı Bektaşî Veli’den sonra Hacı Bektaşî Veli’ye uyanlara denir. Bir kişinin Bektaşî olabilmesi için şeriat kurallarını ve tarikat kurallarını bilmesi gerekir. Bunlara uyması gerekir. Bizde şöyle bir şey vardır. Dört kapı kırk makam derler. İlk kapı şerattir, şeraitin kuralı on tanedir: gusûl, abdest, namaz, ramazan orucu vb. bu on kuralı yerine getirmiyorsa tarikata layık olamaz. Tarikatın da on kuralı

Turkish Studies

vardır, onu da yerine getirirsen marifete layık olursun, marifetinde on kuralı vardır onu da yerine getirirsen hakikate layık olursun, hakikatin de on kuralı vardır işte o zaman dört kapı kırk makamı uygulamış olursun. İslam'ı bilen kimsenin bu kuralları uygulaması lazım ki elinden, dilinden, belinden Allah'ın kulları emin olması lazım. Alevilikte bu gözetilir. Alevi olman için kul hakkını kesinlikle yememen gerekir, rızasız lokma yememen gerekir.”

Kul Himmet Ocağından Durmuş Güler Dede'ye göre; “ Bizde yolun talibiyiz. Bu nereden gelir dersin. Bu konu kırklar da miraç da bizim sürdüğümüz yolu Hz. Peygamber Hz. Ali kırklar da miraç da cemi yürüttüler. Nasıl yürüttüler? Orayı da anlatalım. Yani bizim vurgumuz değil Hz. Peygamber'in Hz. Ali'nin vurgusu. Sürdüğümüz tarikat yolu. Şimdi kırklar gitti miraca Hz. Peygamber de geriden gitti. Aslan çıktı önüne. Aslan peygambere yol vermedi. Geri döndü. Geldi ki Ya Muhammed o aslan senden nişan istiyor. Parmağında hatem yüzüğü vardı. Hatem yüzüğünü aslanın ağzına attı. Aslan yol verdi peygamber de gitti. Kırklar kapısına vardı. Sen kimsin? Ben peygamberim. Git ümmetine peygamberlik yap dediler. Benlik ile hiçbir yere varılmaz. Gün geldi peygambere Ya Muhammed kapıyı döv. Kapıyı dövdü. Sen kimsin? Ben peygamberim. Git ümmetine peygamberlik yap. Nihayet üçüncü sefer de Cebrail peygambere dedi ki: Ya Muhammed sen oraya peygamberim demekle giremezsin. Ben fakir fukarayım ben esirim ben ednayım ben gedayım de. Yani benlik ile bizim yolumuz sürülmez. Kapıyı dövdü. Sen kimsin? Ben esirim ben ednayım ben fakiri fukarayım. Kapıyı açtılar o zaman peygamber bunlara sordu. Size ne derler? Bize kırklar derler. Otuz dokuzsunuz ne malum kırkınız. Hz. Ali koluna neşter vurdu. Otuz dokuzundan bir tabağa kan aktı. Selman Şeydullah'ın kamıda o bir tabağa aktı. Yani birinin kırk kırkınız bir olduğunu orada ispat ettiler. Nihayet peygamber (s.a.s) ulunuz kim dedi. Hz. Ali'yi gösterdiler. Baktı ki aslanın ağzına attığı hatem yüzüğü Hz. Ali'nin parmağında. Keramete bak! İmam Cafer buyruğunda der ki: Bir kile üzüm geldi. Cenneti Ala'dan bir tabak geldi. Peygamber (s.a.v)'in önüne koydular. Bir kile üzümü şahadet parmağı ile ezdi. Onu koydular hepsi tadına baktılar. İşte orada on iki hizmeti yürüttüler. Semahı orada ettiler. Sema kalkınca peygamberin tacı düştü. Kırk parça oldu. Nihayet on iki hizmetin nereden geldiğini soruyor isen bu şekildedir. Yani biz peygamberin, Ali Murtaza'nın, kırkların yürüttüğü cemi yürütüyoruz. Biz buralar da uyduruk şuradan buradan görüp yapma değil. Bugün Sünni kesimi tarikatı bize layık görmüşler. Bize vermişler Alevilere. Şeriatı namaz kılmayı da onlara vermişler. Şimdi alevi olan İmam Cafer mezhebi tek mezheptir. Kaça bölünüyor ise bölünsün. Görgüsü vs. değişik imiş mezhep birdir. Bugün Sünni kesimi dört mezheptir. Kitaba iman ediyor, namaz kıyor ise onların dört mezhebi vardır. Dörde ayrılırlar. Bu gün Aleviler de birçok kola ayrılıyor gibi gözükür. Babacı vardır. Dedeci vardır. Ayşe bacısı vardır. Mesela bizim yürüttüğümüz yani Pir Sultan Hatayı Kul Himmet, Yemini, Nesimi vs. bunlar bir araya toparlanır. Zaten yedi ozanda Hacıbektaş'ta yol hattında sıralamışlardır, yazmışlardır. Bazen yol yürütme konuları değişik olur ama yine hepsi bir noktaya çıkar. Söylem başkadır vs. Yani Alevilik, Bektaşilik aynı şeydir.”

Şah İbrahim Veli Ocağından Rıza Pirdoğan Dede'ye göre; “Eline beline diline sahip olan hakkı ve hakikati bilen 72 millete bir nazarla bakabilen insanların bulunduğu, dininden, dilinden, ırkıdan dolayı insanları dışlamayan bu yola ve bu yoldakilere Alevi, Bektaşi denir. Nitekim aynı şeylerdir. Bin zulüm görsen de bir kere zalim olma. Dinimiz sevgidir bizim. Kâbe'miz insandır. Allah ise insanın kalbindedir. Bizler ancak celal ve cemale hürmet ederiz. Ehli-i beyt soyundan gelen dede, doğru yolu gösterici, yolun kurallarına göre insanın eğitildiği, 4 kapı 40 makamdan geçen kâmil insandır. Mürşit dedelerin seyit kolundan olanlara denir. Pir ve dede nitekim aynı şeylerdir. Rehber, yola girecek kişiyi hazırlayandır. Bu yolda nasıl davranılacağını, kuralların ne olduğunu gösterir. Kişi pişince rehberle beraber ikrar verdirilir. İkrar veren canlar gerçek manada Alevi ve Bektaşi olurlar.”

Keçeci Baba Ocağından Salih ARSLAN Dede'ye göre; “Alevilik ve Bektaşilik, Bektaşilikte Aleviliktir. Çünkü Alevilik Hz. Ali'nin kurmuş olduğu yolda ve bu göstermiş olduğu erkânda

doğruluktan çıkmaktadır. Bektaşilik aynı Hz. Ali'nin soyundan gelen Hacı Bektaşî Veli'nin kurmuş olduğu ibadet tarzıdır. Bunların ikisi de aynı kapıya çıkıyor. Mesela Kızılbaşlık buda Uhud savaşında Hz Peygamber'in dişinin kanamasıyla birlikte Hz. Ali kanı alıp başına çaldığında saçları kırmızı olmuştur ve her savaşta Hz Ali'nin başına kırmızı sarık sarmıştır. Kızılbaşlık ismi buradan gelmektedir.”

Abdullah Er Dede'ye göre; “Aleviliğin nasıl başladığı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Bizim inancımıza göre Alevilik halifelikle başlıyor insanlardan bir kısım Peygamber Efendimize soruyor sizden sonra hilafete kim gelecek? diye Peygamber Hz. Ali'nin gelmesi gerektiğini söylüyor. İnsanlar bu durumun Peygamber tarafından bir kâğıda yazılmasını isterken bir kısım peygamber sözünün kanun olduğunu yazılmasa da olabileceğini söylüyor ve yazılmıyor. Hz. Fatıma ve Hz Ali Hz. Peygamberin vefatıyla ilgilenirken Hz. Ebubekir, Hz. Osman ve diğerleri hilafet davasıyla uğraşıyorlar ve Hz Ebubekir halife oluyor.

Hz. Ali toplum içinde fitne çıkarmak istemediği için ki İslamiyet yeni yayılıyor bu duruma ses çıkarmıyor. Geçen zamandan sonra Kerbela Olayı yaşanıyor Kerbela Olayı bana göre gelmiş geçmiş en büyük katliamdır Hz. Hüseyin tarafı alevi tarafı oluyor. Ve Yavuz ile Şah İsmail'in Çaldıran Savaşında Yavuz'un zulmünden kaçanlarda alevi kesimindedir.

Bektaşilik Sünnilikteki tarikatlar gibidir. Alevilikte Sünnilikteki gibi kaynak yoktur. İnsanlar dedelerinden ne öğrendiyse onu biliyor. Onun için ufak ayrılıklar vardır ama hepsinde Allah Muhammed Ali üçgeni vardır. Bu üçgen Alevilik için olmazsa olmazdır. Toplumumuzda dedelik vardır. Dedelik soydan gelir fakat sofuluk soydan değildir dedeler sofyu seçer. Dedeler oğul diye hitap ederler. Alevilikte hoşgörü çok önemlidir. Hacı Bektaşî Veli'nin İncin ama incitme sözü Alevilerin hayat prensibidir. Aleviler inancı gereği hep ön yargı ile karşılaşmıştır. Alevilere cumhuriyetten sonra rahatlama gelmiştir. Sünni olan iki kişi aynı camiye dahi gitmezken aralarındaki meseleden dolayı biz apartmanımızdaki Sünnilerle kardeş komşu ilişki içerisindeyiz bu her ne kadar karakterle alakalı olsa da genel olarak bir saygı ve hoşgörü çerçevesi içerisindeyiz. Ailemizde Sünni gelinlerimiz vardır yine bizden Sünnilerle evlenen çocuklarımız vardır. Ama kimi aileler böyle bir duruma müsaade etmez. Toplum Alevilerin yönetici tabakada bulunmasına izin vermemiştir. Yasada cem evleri yoktur mesela. Bundan dolayı eskiden köylerimizdeki toplanmalarımızda bekçiler beklerdi.

İbadetlerimize gelince çok katı kurallarımız yoktur. Alevilikte namaz hiç kılınmıyor diyemeyiz kılınır ama çok tercih edilmez, milletçe namaza sıcak bakmayız. Âmâ bu değildir ki yaşam şekli olarak çok çok farklıyız. Biz insana, cana önem veririz. Kadınlarımızda değerlidir. Kızlarımızda erkeklerle birlikte okumaya başlamıştır. Yine aynı şekilde kadın boşama yasaktır. İbadetlerimizi de kadınlarla beraber yaparız. Yaşam kurallarımızda kul hakkına da çok önem veririz. Bizde yaparsan ibadet kendinedir. Yapmazsan yine kendinedir çok ağır bir ibadetimiz yoktur. Mühim olan insana, hoşgörüyü kul hakkına önem vermektir.”

Değerlendirme ve Sonuç

Tokat yöresinde Alevi Dedeleri ile gerçekleştirdiğimiz mülakatlar esnasında dedelerin kendilerine yöneltilen Alevilik size göre nedir? Alevilik-Bektaşilik bir din midir, mezhep midir, tarikat mıdır?” Alevilik-Bektaşilik arasında hangi farklar vardır? Sorularımıza genel olarak şu cevapları aldık; “Alevilik, İslam içerisinde gelenek ve göreneklerin devam ettirilmesidir, tasavvuf düşüncesidir, tarikattır.”, “Eline beline diline sahip olan hakkı ve hakikati bilen 72 millete bir nazarla bakabilen insanların bulunduğu, dininden, dilinden, ırkından dolayı insanları dışlamayan bu yola ve bu yoldakilere Alevi, Bektaşî denir. Nitekim aynı şeylerdir.”, “Ali'ye biat edenler, Ali'nin önüne diz çökenler Alevi olarak kaldı. Aleviliğin başlangıcı da buradan başlamıştır. Alevilik, Allah'ın Kur'an'ı ile Rasulullah'ın (s.a.s) soyunu kıyamete kadar sevmektir.”, “Alevilikle

Bektaşiliğin hiçbir farkı yoktur, aynıdır. Bazısına falancanın oğlu, bazısına da falancanın oğlu derler ya, onun gibi. Yani Alevilik, Caferilik, Bektaşilik bunların hiçbir farkı yoktur. Hepsî Hz. Muhammed ve Hz. Ali'ye bağlı, Ehli beytin yolundan gidenler ki o ehli beytin sevgisini bağlayanların hepsî aynı yoldadır. Farklı isim takılmıştır.”, “*Biz Aleviliğin, batınlığın, tasavvufun, içsel anlam dediğimiz, Kuran'ın batını yönü dediğimiz kavramları da içine alan, peygamber efendimizin doğru sünnetlerinden de şaşmayan, İslam'ın farklı bir yorumu olarak düşünüyoruz. Sünnî insanlardan farklı olarak tek düşüncemiz bizim Ehl-i Beyt'e karşı daha yakın oluşumuz, Türk'ün İslam'a ters olmayan örfünden, geleneğinden İslam'ında dışına çıkmadan, Anadolu'nun köysel yaşantısını içine alan bir yaşayış olarak düşünüyoruz Aleviliği. İslam'ın içinden Ehl-i Beyt, penceresinde farklı bir bakış açısı olarak yorumluyoruz. Kurani biliyoruz, Kurana inanıyoruz, ama Kuranın katı kurallarından biraz daha sıyrılıp Peygamber Efendimizin hadisinden yola çıkarak biraz daha yüzeysel bakıyoruz. Katı Sünnî İslam'ın kurallarından biraz daha hafifletici olarak bakıyoruz.*”, “*Aleviliği bir cümlede aktarmak yanlış olur. Alevilik – geniş anlamda söylüyorum – yerlerin ve göklerin sahibi olan Rahman ve Rahim olan o yüce rabbimizin varlığını, birliğini, azametini, kalbiyle inanıp diliyle tasdik edip, O'nun birliğine can-ı gönülden inanmaktır ve O Cenab-ı Allah'ın alemlere rahmet olarak gönderdiği, iki cihan serveri sevgili peygamberimiz Seyyide'l-kevineyn, nebîyye'l-murselîn Muhammed Mustafa (s.a.s.) efendimizi, O Cenab-ı Allah'ın önce kulu sonra da resulü olarak kabul etmek ve sevmektir.*” Aleviliği pek çok araştırmacı; bir yaşam biçimi, hayat felsefesi, kültür birikimi, ideoloji, bir dünya görüşü, felsefî materyalizm, toplumsal başkaldırı, Kürt uygarlığının bir ürünü, Anadolu uygarlığının ürünü olan bir inanç odağı ve yaşam anlayışı, özgün bir inanç, heterodoks İslam, İslam'ın Halk dindarlığı, İslam'ın Anadolu yorumu Türk Halk dindarlığı olarak değerlendirmiştir.

Birçok araştırmacı Aleviliği; Manihesit, Budist, Musevi, Hristiyan, Gnostik, Şamanist, İslam birçok farklı inanç değerlerini içinde barındıran Senkretist, heterodoks toplumsal-tarihi bir olgu olarak tanımlamıştır (Okan; 2004: 37). Kanaatimizce sosyolojik saha çalışması yapan batılı araştırmacıların bu yaklaşımı özellikle Anadolu'da yaşayan Manihesit, Budist, Musevi, Hristiyan, Zerdüş, Gnostik inançlara sahip dini-sosyal grupların genelini Alevi-Bektaşî grupları olarak değerlendirmesinden kaynaklanmıştır. Özellikle batılı araştırmacıların Hristiyanlıkta ortodokside yani kilisenin temel öğretilerinden ayrılanlar için kullanılan heterodoks sıfatını İslam'ın farklı bir yorumu olan Alevilik için kullanmak isabetli ve uygun değildir. Hristiyanlıkta heterodoks olarak nitelenenler, dine aykırı düşünceye sahip olmalarından dolayı din dairesinin dışında değerlendirilmişlerdir. Aleviliği, Hristiyan kültüründen ödünç alınan, ortodoksluk ve heterodoksluk terminolojisine dayalı bir retorik çerçevesinde tahlil etmek pek mümkün gözükmemektedir (Bodur, 2016: 95). Çünkü İslam düşüncesinde Hristiyanlıkta kilisenin temsil ettiği tek bir ortodoksi değil farklı ortodoksiler vardır (Kutlu, 2006: 66). Araştırma alanımızda gerçekleştirdiğimiz mülakatlarda Alevi-Bektaşî dedelerinin sorularımıza verdikleri cevaplardan, bölgedeki Alevîlerin, Aleviliği İslamiyet'in farklı bir yorumu olarak gördükleri ve Aleviliği özgün bir tarikat şeklinde tanımladıkları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Alevi-Bektaşî dedelerinin yukardaki anlattıklarından da kolaylıkla anlaşılacağı gibi Aleviliği, İslâm'ın içerisinde değerlendirdiklerini, “*Alevilikle Bektaşiliğin hiçbir farkı yoktur*” diyerek içerisinde Caferî unsurlar barındırır da Aleviliğin bir tarikat olduğudur. Bölgedeki Alevîlerin çoğunluğunun iddiası Aleviliğin Caferilik menşeli Ehl-i Beyt sevgisini esas alan bir tarikat (yol) olduğudur.

KAYNAKÇA

- Birge, J. K., 1991, Bektaşilik Tarihi, Çev. Reha Çamuroğlu, Ant Yayınları, İstanbul
 Bodur, H.E., 2016, Klasikten Bugüne Dini Hareketler(Sosyoloji Yazıları), Endülüs Yayınları, İstanbul

- Bozkurt, F., 2005, Toplumsal Boyutlarıyla Alevilik, 5.baskı, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Coşkun, H., 2001, Sivas İli Altınıyayla İlçesi Yassınpınar ve Serinyayla Köylerinde Alevilik, (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri
- Çakır, S., 1996, “Kargalı Alevî –Tahtacı Köyü”, Türk Halk Kültürü Araştırmaları, Ankara, ss.13-34.
- Fığlalı, E.,1991, Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik, Selçuk Yayınları, Ankara,
- Gölpınarlı, A 1977, “Kızılbaş”, İslam Ansiklopedisi, S. VI, İstanbul, ss.789-795.
- Haslok, F. R., 2000, Bektâşilik Tetkikleri, Çev. Kamil Akarsu, Milli Eğitim Basımevi, Ankara
- Kaleli, L., 1995, İnanç Boyutlarıyla Alevilik, Can Yayınları, İstanbul.Refik, 1932
- Kaplan, D., 2012, Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 4. Baskı, Ankara
- Kutlu, S., 2006, Alevilik-Bektaşilik Yazıları, Ankara Okulu Yayınları, Ankara.
- Kehrer, G., 1996, Din Sosyolojisi, Çev. M. Emin Köktaş, Vadi Yayınları, Ankara.
- Melikoff, İ., 1994, Uyur İdik Uyardılar, Çev. Turan Alptekin, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Okan, M., 2004, Türkiye’de Alevilik, Antropolojik Bir Yaklaşım, I. Baskı, İMGE Kitabevi, İstanbul.
- Özkırmımlı, A., 1985, Alevîlik-Bektâşilik ve Edebiyatı, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Şapolyo, B. E., 1994, Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi, Türkiye Yayınevi, İstanbul.
- Taşgın, A. 2013, Dile Gelen Alevilik, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Turan, A., 2000, İslam Mezhepleri Tarihi, Sidre Yayınları, 2. Baskı, Samsun.
- Türkdoğan, O., 1995, Bilimsel Değerlendirme Araştırma Metodolojisi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- .....1994, “Bedri Noyan İle Alevilik Üzerine”, Türk Yurdu Dergisi, C.14, S.88, ss.8-9.
- Üçer, C., 2010, Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik, İkinci Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara
- Yaman, M., 1993, Alevilik, İstanbul.
- Yıldırım, A. Ve Şimşek, H., 2008, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayınevi, 6. Baskı, Ankara.
- Zelyut, R., 1992, Öz Kaynaklarına göre Alevîlik, Yön Yayıncılık, 6. Baskı, İstanbul.

KAYNAK KİŞİLER

- 1-Salih ARSLAN, Keçeci Köyü, Yaş 65, İlkokul Mezunu, Keçeci Baba Ocağı Dedesi
- 2-Mutafa Temel, Almus Hubyar Köyü, Yaş 80, Lise Mezunun, Hubyar Ocağı Dedesi
- 3- Durmuş Güler, Çöreği Büyük Köyü, Yaş 67, Üniversite Mezunu, Kul Himmet Ocağı Dedesi
- 4-Nadir KAYA, Cihet Köyü, Yaş 70, İlkokul Mezunu, Kul Himmet Ocağı Dedesi
- 5-Rıza GÜNEŞ, Keçeci Köyü, Yaş 76, İlkokul Mezunu, Keçeci baba Ocağı Dedesi
- 6-Rıza PİRDOĞAN, Tokat Merkez, Yaş 50, Ortaokul Mezunu, Şah İbrahim veli Ocağı Dedesi
- 7-Abdullah Er, Sokutaş Köyü, Yaş 67, İlkokul Mezunu, Hubyar Ocağı Dedesi
- 8-Muharrem ERKAN, Turhal Merkez, Üniversite Mezunu, Hıdırabdal Ocağı Dedesi
- 9-Ali Gürel, Almus Akarçay Köyü, Yaş 55, Meslek Yüksekokulu, Bostan Kolu Ocağı Dedesi
- 10- Haydar CAN, Turhal-Kargın köyü, Yaş 68, İlkokul Mezunu, İmam Rıza Ocağı Dedesi